

**ДАМЯН ДАМЕВ
ПРЕДАН, ОСТРОУМЕН,
ЛЮБИМ ПРИЯТЕЛ НА
ВСИЧКИ ДЕЦА**

chitanka.info

В „Гарван грачи“, по-предишната книга от „Ян Бибиян“ — нашата детска библиотека за хумор, забавно четиво и весели приключения, назована по името на любимия герой от едноименния фантастичен роман за деца и юноши на Елин Пелин, в който той разказва за невероятните приключения на едно безстрашно, находчиво и любознателно хлапе и на другарчето му Калчо, както и в тази, която е в ръцете ви — „Големанко“, са подбрани весели приказки, жизнерадостни разкази, басни, поговорки и смешки по народни мотиви от нашия изтъкнат и обичан писател за деца — Ран Босилек.

„Гарван грачи“ е подредена хронологически с отбрани творби из книжките с приказки на Ран Босилек, излизали преди доста години в няколко издания, всички гиздаво отпечатани от издателство „Хемус“ с пъстри корици и ненагледни рисунки на наши, сега видни художници — Александър Божинов, Сирак Скитник, Георги Атанасов, Вадим Лазаркевич, израсли като неповторими майстори на илюстрацията и художественото оформление на детската книга.

Незабравима и досега остава тази дължка поредица от чудни книжки с живописни цикли приказки за горски животни или за патилански истории, къси стихотворения или пък разкази за приказни светове. И които ги помнят, сякаш чуват „далечния глас на приказката, отдавна звучал ту в едно, ту в друго негово произведение като звук на леко докосната, но веднага пусната струна.“ От тях мнозина са усетили и закърмили обичта си към книгата с „много хубави и интересни цветни картинки“, към сладкото слово на майките и бащите си, на своя народ, все още от сърце и душа им се радват, с трепет, дълбоко и силно си спомнят „детство от цветове, звуци и видения“, виждат своето единствено и неповторимо детинство с незаличими „черти и шарки“. И днес може би хиляди хора, които си спомнят тези увлекателни книжки, си мислят, че от тях „лъхаше удивителна и, както ми се стори, ароматна като цвете човешка доброта... Не знаех че, зад всяка детска приказка се крие друга, която може да бъде разбрана напълно само от възрастните...“

Не би се преувеличило също така, струва ми се, ако не се пропусне да се изтъкне, че със своето художествено оформление и полиграфическо изпълнение, и като илюстрация, и като печатно издание, тези тънички квадратни шарени книжчици, започнали да излизат кажи-речи преди половин век, остават като висок еталон,

безценен пример и образец в българската книжна графика, в българското книгоиздаване и книгопечатане, в златния фонд на детската ни книжнина.

„Той преглеждаше ръкописите, припомня си Ангел Каралийчев за Ран Босилек, и накара голям брой високоталантливи художници да нарисуват такива детски илюстрации, които до него не бяха рисувани в България. Под негова грижа работеха Илия Бешков, Георги Атанасов, Вадим Лазаркевич. Той ги създаде като художници на детски илюстрации...“

Негова заслуга е привличането към активно сътрудничество и на такива художници като Петър П. Морозов, Никола Кожухаров, Борис Денев, Димитър Гюдженов, Никола Петров, Георги Богданов, Минчо Никифоров, Нева и Никола Тузсузови, Пенчо Георгиев, Илия Петров, Георги Попов и редица други сега известни имена, на които възлага да илюстрират стихотворения, разкази, приказки за списанието му „Детска радост“ или пък отделни детски книжки на наши видни писатели, издания на „Хемус“, които излизат под негова редакция.

В книгата, която разлистяте — „Големанко“ — са подредени шеговити творби на Ран Босилек, подбрани из негови книги, излезли приживе като издание на нашето комсомолско издателство „Народна младеж“, и негови литературни произведения, издирени от съставителя по страниците на списания и вестници за деца, но невключени от автора в отделни книги. Повечето творби са подбрани из книгите на Ран Босилек „Заю Баю размирник“ (1949); „Първи приказки“ (1952); „Весели приказки“ (1954); „Приказки“ (1954) — всички богато илюстрирани с едноцветни рисунки от Вадим Лазаркевич; „Косе Босе“ (1959) и „Незнаен юнак“ (1960) — и двете илюстрирана с черно-бели рисунки и многоцветни офсетови приложения от народния художник Никола Мирчев, лауреат на Димитровска награда; „Косе Босе“ (1968) — илюстрирана с многоцветни рисунки от заслужилия художник Иван Кирков, отличена с първа награда от Съюза на художниците в България. Други са издирени от страниците на списание „Детска радост“ и литературното му хумористично приложение вестник „Врабче“.

Твърде много от поместените творби в тези два наши весели сборника — „Гарван грачи“ и „Големанко“, така онасловени от съставителя им, Ран Босилек препечатвал нерядко с различни заглавия.

С едно или повече наименования в различни периодични издания за деца или в негови книги са излезли следните приказки, поместени от нас в „Гарван грачи“: „Бърза помощ“ („Задави се Петльо“); „И аз съм като баща си“ („Бог да прости баща ми“); „Знае му реда“ („Меча дружина“); „Юначе“ („Циганин и циганче“); „Задави се Меца“ („Баба Меца“; „Нали сме си наши“) „Умният бедняк“ („Умният сиромас“); „Бърза работа — срам за майстора“ („Столар“, „Бърза работа“); „Баба Меца и Заю Баю“ („Заю Баю размирник“); „Заюва неволя“ („Седнал Заю да плаче“); „Готованка“ („Не искаме готованковци“, „Сладкодумка“); „Надбягване“ („Ежко Бежко и Заю Баю“); „Куку и Мяу“ („Бабините орлета“); „Петлю и Вrabчо“ („Хаджи Лиса“); „За шарена премяна“ („Бялото петленце“); „Шарко, Цеко и Дана“ („Кучешко царство“); „Чудното гущерче“ („Златното гущерче“); „На гости“ („Лисица и щъркел“). Такива случаи, макар и много по-малко, се срещат и при творбите, отбрани в „Големанко“: „Наказан съдия“ („В торбата“, „Кума Лиса съдия“); „Мъж и жена“ („Кой каквото умее“); „Голчо“ („Голобрадко“).

Наред с това някои от поместените в „Гарван грачи“ и в „Големанко“ весели приказки, разкази, басни, поговорки, смешки, освен че са печатани редица пъти в списания, литературни приложения, в библиотеки и отделни книги, в читанки и христоматии с различни заглавия, немалко от тях имат и различни автори преработки и редакции. Повечето от подбраните творби в тези наши две книжки на популярната библиотека „Ян Бибиян“ — „Гарван грачи“ и „Големанко“ — печатаме така, както са поместени в книгите „Косе Босе“ (1959) и „Незнаен юнак“ (1960), тъй като смятаме, че в тях Ран Босилек е направил едни от своите последни преработки и редакции. Избраните творби от списание „Детска радост“ и смешките в целия раздел „Смехурко“ в книгата „Големанко“, подбран от литературното хумористично приложение „Вrabче“, поместваме почти така, както са напечатани в тях.

Казват, че който и да речел да нахвърли макар и най-бегла скица на когото и да било творец, непременно трябвало да надникне поне от малко и в неговата биография. Защото например — пак опитни хора

твърдят — „за да станеш добър писател, трябва преди всичко да си интересен, и патил човек“, да си от тези, „що са врели и кипели“.

При това условие съвсем ясно е, че точно така трябва да се пристъпи и към Ран Босилек, този толкова обаятелен детски поет и разказвач на приказки, „вдъхновен импровизатор и ловец на човешки души — и детските, и възрастните“. А тая „заварка“, за която стана дума, започнала при Ран Босилек много отрано, още от люлчените песни, едва ли не от първите дочути звуци и думи на българското слово и песен, на българското народно творчество.

И така, лека-полека, с времето и израстването си като човек и като творец, както много други свои събратя по перо, той проумявал дълбоката мисъл и мъдрия смисъл, че „съкровищата на истинското изкуство са заключени в народното съзнание и никъде другаде“. Без да ще, така да се каже, това свое първо и най-велико откритие Ран Босилек постигнал, вслушан в чудните приказки на трудолюбивата си, любознателна и сладкодумна майка, които тя разправяла вечер край огнището на милата си челяд, и в приказките, които „русокосата учителка на трето отделение“ в едно габровско основно училище четяла на учениците си. Той бил захласнат, очарован, омаян от магията, на народното слово.

Така неусетно пламнали първите искри на неугасващата му обич към дивната българска народна песен, към ненадминатото творчество на народа, към милата татковина, към омайната и сладка родна реч.

„Бях ученик във второ отделение, споделя Ран Босилек в «Из моя живот». — Учеше ме учител, но съжалявах много, че не ме учи русокосата учителка на трето отделение. Тя събираше често своите ученици извън учебните часове и им четеше приказки и разкази от книгите в училищната библиотека.

Една събота следобед тая учителка свика ученици и от нашето отделение да ни чете приказки и разкази.

Седях на първия чин и чаках със затаен дъх. Учителката взе новата книжка на списание «Звездица» и почна да чете приказката за «Чудната кутийка». Кой не знае тази приказка за доброто момченце, което прибира в къщи куче, котка и жаба! Благодарните животни го сдобиват с чудна кутийка, от която то получава каквото пожелае.

Чувал бях по-рано за тази приказка. Но сега учителката я прочете толкова хубаво, че и кучето, и котката, и жабата, и черният човек, и

момченцето, и майката оживяха пред мене и всички ми станаха близки и мили.

Когато си отивах в къщи, аз все си мислех отде да намеря два лева, та и аз да получавам списание «Звездица».

С такива детски вълнения, тревоги, блянове, с такава кърма той израства над страниците на тогавашните детски списания „Звездица“, „Картинна галерия за деца и юноши“ и „Светулка“, в която след време като съвсем млад начален учител ще направи и писателския си прощъпалник, вдъхновен и насърчен от своите първи ученици.

В книга 6 (юни 1906) на третата годишнина на „Светулка“, „детско списание с картинки“, с литературното име Ран Босилек излиза неговото първо стихотворение, назовано „На косичката“.

*Тази сутрин
втори път
на Величка
таз косичка
как плетат.
Нейна баба
косъмците,
позлатени,
разпилени
над очите
приберè —
и до три
дор речеш,
кат четеш,
ги сплете.
Пак косичка
поопъне,
а внученце,
кат птиченце
се обърне,
па прегърне
баба Драга
с целувка*

*и усмивка
мила, блага.
А баба му
не се май —
що да каже
и прикаже
тя си знай:
„До година
таз косичка
дано расне
и порасне
до петичка.“*

В следващата (юлската) книжка на „Светулка“ излиза друго негово стихотворение под заглавие „Старо зъбче за ново“.

На страниците на „Светулка“, след като, е печатал третото си стихотворение („Отишли за нови“, год. IV, март 1907, книжка 3), Ран Босилек помества със следва и първата си приказка, онасловена „Царюви сънища“ (год. IV, април 1907, книжка 4 и год. VI, ноември 1909, книжка 9).

Така започнал писателският път на Ран Босилек.

„Истинското име на Ран Босилек е д-р Генчо Станчев Негенцов. Родната му люлка е Габрово. Сирак, жаден да си купи книжки, той от малък работи по гостилнички. Учи неуморно, чете без отдих, сам се издържа и завършва право в чужбина, в Брюксел. Получава титла «доктор по правните науки», но не става адвокат, а пише книжки за любимите си деца. И децата го обичат и четат творбите му. Кому не са известни неговите приказки за Косе Босе и коварната лисица, която се скарва с опашката си, за надутия козел Клан-недоклан, изплашен от Бръмбара, за страшния звяр Котаран, който кара Баба Меца, Кума Лиса и другите животни да се премятат от страх, за задавената Меца, за Ежко Бежко и лисицата, за умната девойка, за сит свекър, сита свекърва? Кой не е чел с удоволствие «Няма да се сърдиш»,

«Каменар», «Юначният брат» и «Голчо»? А какво ще кажете за писмата на Весел Патиланча до Смехурко?»

Да продължим ли, да изброяваме ли още? Да допълняме ли списъка, започнат в цитираната бележка? Да припомним ли, драги читателю, още много други незабравими приказки от някогашното или сегашното детство? И ще успеем ли да подредим всички? Та няма може някога да стихне трепетът в душата на всеки, звъннал още с първия прочит на „Неродена мома“, „Незнаен юнак“, „Жива вода“, „Двеста и двацет хитрини“, „Отишла баба за дренки“, „Кумчо Вълчо рибар“, „Мързелан и орач“, „Бърза работа — срам за майстора“, „И баба знае“, „Кап-кап“, „Весел Пейчо“, „Наддумване“, „Ей, че го каза“, „Храни душа да те слуша“, „Дядо и ряпа“, „Магаре боб яде ли?“ и от още много други! Нека се условим да спрем дотук, тъй като не сторим ли това, има опасност безкрайно и ненаситно да си приказваме и припомним, да споменаваме незаличимите приказки, оживели ни за през цял живот, да си ги разказваме или четем и препрочитаем?

Къде ли тогава се крие тайната, така завладяващата им и толкова неувяхващата сила, къде блъбукат изворите на красотата на неговите многобройни стихотворения, приказки, разкази? Защо те все още тъй властно карат детето да попива едва ли не всяка дума, казана от техния увлекателен събеседник, умен съветник, сърдечен и верен приятел?

Струва ми се, че творбите на Ран Босилек си остават неизчерпаеми със завидната непосредственост, сладкост, детска простота и жизненост, емоционална наситеност, изразителност и отзивчивост, защото са прекрасни приказки за снажни, смели и непобедими юнаци, за чудни герои на примамливи светове, на невероятни вълшебни истории, които неуморно могат най-добре да се следят от грейнали детски очи и изпълнени със слънце и тръпна вяра детски гърди.

Творчеството на Ран Босилек е обилно и пъстро — стихотворения за деца, преразказани приказки на разни народи — български, руски, японски, индийски, шведски, норвежки, — на световни класици на приказното творчество като В. А. Жуковски, Шарл Перо, Пушкин, Вилхелм Хауф, Ханс Кристиан Андерсен, Братя Грим, Вилхелм Буш, на ритмувани и римувани — чийто начинател е — приказки, разкази, сценки.

Със своите преработки, преразкази или преводи Ран Босилек е представил на малките български читатели и редица световноизвестни писатели и творби като „Илиада“ и „Одисея“ на Омир, Джонатан Свифт, Марк Твен, Анатол Франс, Чехов... Никой, струва ми се, не би могъл да ги подреди в пълен списък, толкова невероятно много са!

Всичко, излязло под неуморното перо на Ран Босилек, е разпръснато най-щедро по цветистите страници на много популярното някога списание „Детска радост“ с литературно-хумористично приложение „Врабче“, които Ран Босилек като техен несменяем редактор гласи всеки месец цял четвърт век (1923–1948), в книжките на „Евтина библиотека за деца“ и библиотека „Детска радост“, уреждани от него и Христо Хаджиев, все още незабравими за по-възрастните български поколения. Доста преди това, както споменахме вече, той е написал първите си литературни творби, напечатали му ги в „Светулка“^[1], на което списание с литературно приложение „Слънчице“ — вестниче с творби на деца — е станал постоянен сътрудник. И бързо-бързо е израсъл като търсен редовен сътрудник — и от редактори, и от читатели — на всички издания на художествено четиво за деца и юноши.

След Деветосептемврийската социалистическа революция у нас, която той посреща като дългоочаквана с разтворени душа и сърце, Ран Босилек помества литературните си творби на страниците на любимите чавдарски и пионерски списания и вестници „Бодра смяна“, „Чавдарче“, „Пламъче“, „Септемврийче“, „Славейче“, „Дружинка“, за чийто съредактор е поканен и той, отначало със Стоян Ц. Даскалов, после с Леда Милева (от 1953 година до смъртта си през 1958 година), сътрудничи във всички многочислени детско-юношески печатни издания на Димитровския комсомол.

По-късно най-хубавите от тях Ран Босилек подрежда в няколко по-малко или повече обемни свои книги с емблемата на нашето детско и младежко издателство „Народна младеж“, което неколkokратно ги предлага на безбройната си читателска публика в масови тиражи. Вече тридесетина години то старателно се отнася към многостранното литературно творчество на Ран Босилек, любимец на всички деца. И непрестанно им го предоставя в редица спретнати книжки, илюстрирани с черно-бели, двуцветни или многоцветни рисунки на едни от най-добрите наши съвременни художници, на едни от най-

добрите ни представители на детската илюстрация на културата и изкуството на книгата.

Напълно основателно и заслужено трябва да се изтъкне и голямата признателност към Ран Босилек за откритието му пред широката българска читателска публика на съвременната шведска писателка за деца Астрид Линдгрен, станала няколко отдавна носителка на най-високата международна награда „Ханс Кристиан Андерсен“ на Световния съвет за детско-юношеска литература (Ай-Би-Би-Уай), учреден през 1951 година. По предложение и организация на издателството на ЦК на ДКМС „Народна младеж“, преди няколко години в него се включи като член и Народна република България, а от пет години насам със своята секция, под председателството на Асен Босев, участва активно с разнообразна и широка дейност за популяризиране успехите на българската книга и изкуствата за деца по четирите краища на нашата планета.

Преводът на Ран Босилек, от руски, под редакцията на Люба Мутафова, на веселата, пълна с детски мечти и блянове, със забавни приключения книга на Астрид Линдгрен „Дребосъчето и Карлсон, който живее на покрива“, бе първа среща с тази толкова интересна писателка за деца („Народна младеж“, 1959). По-късно, в познатия превод на Ран Босилек от руски и на Вера Ганчева от шведски, отново бе предложена (във всичките ѝ части) толкова интересната и вълнуваща весела история за момчето от Стокхолм, по прякор Дребосъчето, и за неговия необикновен приятел Карлсон, който живее в малката си къщичка на един покрив. Но най-необикновеното в нея не бе толкова, че Карлсон живее на покрива, колкото това, че умее да лети и при това не със самолет, или с вертолет, с балон или цепелин, а самичък. В тази книга, онасловена „Три повести за Карлсон“, с весели черно-бели и многоцветни картинки от нашия художник Петър Чуклев, са поместени всички забавни приключения на Карлсон и Дребосъчето, богато описани в „Карлсон, който живее на покрива“, „Карлсон от покрива отново лети“ и „Ето го пак Карлсон от покрива“ („Народна младеж“ 1972). Наред с Дребосъчето и Карлсон от страниците на Астрид Линдгрен израсна и друг литературен образ — Пипи Дългото чорапче, станал също така любим на българските деца, представен им от нашата чудесна преводачка от шведски Вера Ганчева и най-напред

бързешком опознат от цветните весели рисунки на шведската художничка Ингрид Ванг Нюман.

Децата не могат да живеят без игри. В тях те израстват здрави и умни, чрез тях взимат едни от първите си най-добри житейски уроци, в тях виждат най-голямата си радост и щастие. Всяко дете обича да се занимава с нещо, да се залисва с най-различни работи, да „майстори“ какво ла не, да си играе сам-самичко, като си измисля и приказва небивалици, или да препуска с часове яхнало пръчка, запъхтяно и неуморно като конче-вихрогонче. Понякога и някои възрастни хора с проявите си приличат на същински деца. Докато при малките „залисиите“ им се смятат за детски привички и хлапашки измислици, у възрастните, пак по мнение на възрастните, това се нарича насмешливо и укорно „детинщина“. Но не всеки възрастен човек е способен да не допуска да бъде осмян от връстниците си заради „детинщина“. Търпеливо и сполучливо могат да си позволят това удоволствие много малко хора. Смята се за присъщо само на хора с богата душа и голямо сърце, на обаятелни талантливи опитни хора, патили и препатили в своя труден, полезен и поучителен жизнен път, тъй като макар и зрели вече хора, своите „хлапашки хрумвания“ те вършат като истински деца. Може би някой знае, както напомня Константин Георгиевич Паустовски, видният съветски белетрист с нежна „лята проза“, че Пушкин е обичал „шегите“ и каква чудесна „шега“ е изиграл на своя престодушен чичо Василий Львович, че Горки е обичал да пали огньовете — дори в пепелниците, Грин — да прави лъкове и да стреля с тях по някаква цел, Чехов — да лови каракуди, Гайдар — да пуска, хвърчила, Багрицки — да лови птици в капан.

Активна, богата и разнообразна дейност развивал Ран Босилек. Наред с писателството си той е издател и редактор на списания, вестници и библиотеки за деца, преводач, съставител на литературни сборници за детски утра и забави, на читанки и христоматии, училищен и читалищен деец, един от най-ревностните и заслужили популяризатори на художествено четиво за деца. С цялата си неуморна културна дейност, с примерното си творческо дръзновение на новатор — пропагандатор и труженик за напредъка на детската ни литература, за разцвета на периодичния ни печат за деца, Ран Босилек допринася извънредно много за техния голям възход. Той остава ярки следи в многообразните и многобройни страници на българската детска

литература, надхвърлила немного отдавна своята славна вековна годишнина, извървяла дълъг път, натрупала завиден опит, завоювала високи успехи и традиции в организирането и укрепването, в обогатяването и осъвременяването, във всяко отношение на българското книгоиздаване, книгопечатане и периодичен печат за деца, започнал през 1870 година с цариградската „Пчелица“ на дядо П. Р. Славейков и с „Детска гусла“ на Васил Н. Попович, първата книга за деца в българската художествена литература (Средец 1879).

Така творческата фигура на Ран Босилек се откроява релефно. Името му дълбоко и трайно се свързва със завоеванията на художественото творчество за деца. След победата на Деветосептемврийската социалистическа революция у нас, в годините на огромните социално-исторически промени писателят се включва активно в сложните процеси на преобразяващата се действителност и в един от първите наши писатели, които с дълбочина и завидно майсторство отразиха поривите на нашите деца, израстващи под слънцето на социализма, в заревото на комунизма.

За високоплодотворна работа по възпитанието на децата-ученици, чавдарчета, пионери — за най-активно участие в развитието на българската детска литература, за десетките му книги Ран Босилек е изтъкван, отличаван, награждаван с едни от най-високите литературни награди — наши и международни.

Като пратеници в далечни и близки страни сред чуждите млади читатели, наред с най-изтъкнатите майстори на българското художествено слово — класици и съвременници на детско-юношеската ни литература — между най-често превежданите Вазов, Елин Пелин, Ангел Каралийчев е и Ран Босилек. Книгите му с български народни приказки имат девет издания — на руски, на езици на други народи на СССР...

Вече половин век книгите на Ран Босилек са най-търсеното четиво във всяка детска, училищна или домашна библиотека. Издаването им от „Народна младеж“ и други издателства — „Български писател“, „Народна култура“, „Български художник“, „София-прес“ — не секва. Най-хубавото от неговото литературно творчество непрестанно се преиздава, тъй като и днешните деца го посрещат със сърдечна отзивчивост, както са го срещали пак така спонтанно вече няколко поколения български деца, тъй като и обичта

към него на новите български поколения не повяхва, продължава да цъфти, да се разгаря.

Цели петдесет и две години Ран Босилек твори за българските деца. Безбройните му литературни произведения, изпълнени с жизнерадост, редени в игриво закачлив тон, неусетно бързо достигат до детските сърца, леко проникват в тях, изцяло ги завладяват, като ги насищат с духовна наслада и озаряват с ведра, непринудена усмивка или неудържим смях.

Ран Босилек носи радост на всички деца. Той е един от най-първите наши писатели, с когото се запознават те и с когото се сприятеляват за цял живот. Та кое ли българско дете, ведно с Любенкаравеловото стихотворение „Хубава си, моя горо, миришеш на младост“..., с Вазовите стихотворения „Питат ли ме де й зората ме огряла първи път“ и „Аз съм българче“, с „Пролет мила животворна, колко хубава си ти“... на Васил Н. Попович, „Кат Русия няма втора, тъй могъща на света“... на дядо Славейков, „Сладкопойна чучулига над полето се издига“... на Цоню Калчев, „Върви, народе възродени, към светли бъднини върви“ на Стоян Михайловски, „Високи сини планини, реки и златни равнини“ на Младен Исаев, „Да се учим, да работим, да строим живота нов“... на Асен Босев, „Зайченцето бяло...“ на Леда Милева, не е наустило, не е пяло или декламирало в детския дом, градина или забавачница, за умиление, радост и гордост на своите родители и учители, „Родна реч“, „Родна стряха“, или „Я кажи ми!“ Кой не помни още от най-ранно детство за цял живот как почваха те или кому все още от начало, та до края не са в паметта му тези прекрасни стихотворения на Ран Босилек! Нека си ги пошепнем пак:

*Родна реч, омайна, сладка,
що звучи навред край мен,
реч на мама и на татка,
що говорим всеки ден.*

*Тя звънти, когато пея,
в радостни игри ехти;
вечер приказки на нея*

баба тихо ми реди.

*И над книгата унесен,
родна реч ми пак шепти...
Милва като нежна песен
като утрен звън трепти!*

Или

*Бяла, спретната къщурка.
Две липи отпред.
Тука майчина милувка
сетих най-напред.*

*Тука под липите стари
не веднъж играх;
тука с весели другари
скачах и се смях...*

*Къщице на дните златни,
кът свиден и мил!
И за царските палати
не бих те сменил!*

Или

*Я кажи ми, облаче ле бяло,
отде идеш, де си ми летяло?*

В тези и в редица други негови стихотворения, приказки, разкази, неукротимата обич към бащиното огнище, към отечеството, към хлебородния труд, ламтежът към наука, знание и сполука, копнежът за подвиг изпъкват релефно и остават като едни от най-

основните му мотиви и теми. Това проличава още от първата му стихосбирка „Чик-Чирик“ — „отпечатаха през април 1925“ — както и от най-първата му книга — „Косе Босе“ (1932), и непрестанно звучи в цялото му творчество, доминира и с последната му приживе стихосбирка (1953), под редакцията на Леда Милева, посветена изцяло на чавдарчетата и пионерите, името на която авторът взема от поместеното в нея стихотворение „Нова песен“.

*Свирко моя гласовита,
бодър глас от теб излита.*

*С тебе лягам, с теб се будя,
с тебе леко труд се трудя.*

*Зиме, пролет, лете, есен
с тебе свиря нова песен:*

*за прочути бригадирки,
зеноводи и пастирки,*

*за свинарки и доярки,
за коняри и птичарки,*

*за герои трактористи,
комбайнери, машинисти;*

*за певици, за играчи
и прославени свирачи...*

*С тебе, свирко, свиря леко,
а се чуе надалеко.*

*На широко се разнася
нова песен звънкогласа.*

Ето как просто, и естествено Ран Босилек нанизва сърдечни и искрени многогласни песни. Тематичната им насоченост е усетена по пулса на живота. В неговите „книжки-пъструшки“ — „Чик-чирик“ (1925); „Синчец“ (1930); „Весели очички“ (1936); „Палави ръчички“ (1945); „Нова песен“ (1953), са подредени звънкогласи къси стихотворения за Дядо Мраз, за Баба Марта и двамата ѝ братя Голям Сечко и Малък Сечко, за щедрия Слънчо, за чичопей, птиченцето с крехък, мек и чуплив гласец, трепкащо на разлистена клонка, за шеметния полет на острокрилите стремителни ластовички, за любими сладкопойни прелетни птички, за медните звуци на цафарите на зареяните по родните поля пастирчета на вакли овце, белорунни агънца и витороги козлета, на босоноги волни воловарчета и биволарчета, за безгрижните весели детски игри. Възпява се развигорът, що „докосва с устни дървесата“, напъпя и разлистя вършето им, кичи клонките сякаш с пухкави пуканки, подклажда пламъчетата на зелените им фитилчета-пъпки, пее за благодатната, ухаещата пролет, за бълбукащите поточета, животворните пролетни капчуци, бащината стряха, родния плоден чернозем. Ран Босилек „учи“ децата на любов, вярност и преданост към родината, как трябва да растат, на какво да се възпитават, вдъхновено възхвалява бунтовния плам на народните борци, донесли на героичните си плещи изгрева на свободата, техния величав подвиг, нерушимата дружба между нашия и съветските народи, борбата за щастие, за братство между народите, за мир и социализъм, за освободената родина, радостния живот под нейното чисто синьо небе, прославя героите на труда из просторните родни нивя и заводи, младите строители на новите, на първите социалистически строежи, младежките строителни бригади, които с търнокопи, лопати и товарни ръчни колички, с лостове и компресори прокараха пътища и железопътни линии, изградиха първите ни язовири.

Начесто се случва да се говори или пише, че и децата, и възрастните живеят в едно време, в една страна с много общи проблеми. Сега вече детето участва в събития и факти, които далеч надхвърлят предишното разбиране за „детски свят“. Затова и темите са много повече. Не току така затова, види се, и такъв проникателен познавач на младата душевност като А. А. Макаренко е стигнал до

умозаклучението, че всичко може да се каже на децата, но да се намери подходящ начин.

Със своето талантливо перо Ран Босилек „иска“ да се живее в братска дружба с училищните другари, в дружините, четите, отрядите и звената на любимата пионерска организация, пише стихове за младите мичуринци, за пионерските трудови дни в помощ на селските кооперативни стопанства, за светлото настояще и бъдеще на българските деца, възпитава нашата бодра смяна в героични чувства, благородни стремежи, присъщи на социалистическия човек, на младите чедра на Народна република България. Тръгнал ведно с тях, с мечтите на тези малки палавници, подбрал най-хубавото от необхватния им свят и свил китка полски цветя, росна и дъхава, сякаш с нея в ръце той отива към поезията, според израза на Пикасо, както стомната отива към кладенеца. И както безбройните капчици влага насищат въздуха, земята, така майсторското умение и детска непосредственост — тези основни черти в стихотворенията, приказките и разказите на Ран Босилек — слагат резкия си отпечатък върху творчеството му. Несъмнено на Ран Босилек отдавна е било известно, че „детското изкуство не е детинска работа. Изисква специален талант и усет и, разбира се, труд. (Може би по-упорит, отколкото някои могат да си представят.)“ И сякаш затова като побратимите си по перо Чичо Стоян, Георги Стоянов, Цоню Калчев, Александър Спасов, Васил Ив. Стоянов, Стоян Дринов, Трайко Симеонов, Ран Босилек става един от нашите видни писатели, първи отдали творческите си сили изцяло на децата, мислели и писали само за едно — за децата — съдържанието на техния живот, на цялото им творчество. Като че ли Ран Босилек се е ръководел и от авторитетното мнение на Ромен Ролан, че „децата са единствената привилегирована класа в социалистическото общество“.

Много голям дял в книжовното дело на Ран Босилек заемат приказките и разказите. С дълга поредица от тях той е един от най-популярните български писатели за деца. Това са забавни, весели приказни истории, случки, приключения, в които са втъкани всички вълшебства на детството, разкази и приказки, които някои наричат „фантазия без брегове“. А всепризнато е, че българският народ и неговите деца са щедро надарени с чувство за хумор и остроумие, обичат смеха, шегата, духовитостта, умеят да „претеглят“ себе си и...

околните. Нали не случайно тогава звучи и това, че родното Габрово на Ран Босилек от няколко години е провъзгласено за световна столица на смеха. Известно е, наред с това, че смехът спомага за опознаване на живота, за преодоляване на житейските трудности, бичува несъвършенствата му, прочиства и обновява живота, човешката душа, утвърждава радостта да се живее, възхвалява хубавото и доброто в човека и в живота. Одухотворени, наситени с простодушни детски хрумвания и изобретателност, с весели хитрини, изпъстрени с шеговити и шумни игри, пропити с топлота, светлина, доверие, разказани простонародному, с обикновени изразни средства и похват, с ненарушима вътрешна сила, с настроение и чувство за детските представи и възможности, интереси, вълнения, стремежи, с познаване психологията на детето, ярки, осмислени, увлекателни, красноречиви, те буйно разпалват творческия огън в сърцата на децата, подхранват, будят и обогатяват мисълта им. „Децата, казва Ерих Кестнер, е полесно да се научат на добро, отколкото възрастните да се отучат от зло.“

Така макар и на пръв поглед приказките да разправят за отдавнашни, за познати, обикновени и прости неща, фактически в края на краищата те се оказват значителни по същество, важни, нужни, характерни, определящи страни от обикновения живот, подпомагащи най-рязкото изразяване на основни мисъл, цел, идея, поука, въздействие, свързващи „приказното със съвременното — фантазията с действителността“, нали съвременността, казват стари хора, може да живее и в приказките. Затова Ран Босилек, земен и непресторен, като чистосърдечно дете разказва за обикновени неща, хора, животни, предмети, свързани с обикновения или необикновения живот, за някаква си „привидни дреболии“ и я показва с начина, по който детето вижда света, уж с нейните делнични, сиви черти, а тя неусетно зазвучава интересно, привличащо, въздействащо като истинска случка, като жив образ, поучително със своята простота и особен блясък, става необикновена и обаятелна, красива и мелодична. „Много верен е изразът, казва К. Г. Паустовски, че в истинската литература няма дреболии. Всяка на пръв поглед нищожна дума, всяка запетая и точка са нужни, характерни, определят цялото и помагат за най-рязкото изразяване на идеята. Добре известно е какво поразително впечатление прави точката, поставена навреме.“

Ран Босилек на практика потвърждава мисълта, че „писателят не може да бъде пренебрежителен, равнодушен към всеки материал, дори към така наречените «дреболии в живота.» За него изобщо не бива да има дреболии. Цялата работа е да се намери характерното зърно, скрито във всяка дреболия.“

И в прелестните приказки, излезли под перото на Ран Босилек, жужи пъстрият рояк на детски пориви, спорове, постъпки, прелива остроумие, веселие, блясват като водни пръски шеги или плисъци хумор, бликват клокачещи потоци смях, добродушна ирония към всички неизбежни детски беди и злополучия, светват в очите снопчета насмешливи искрици и се отразяват като в „малки капчици вода“, рисуват високи нравствено-етични ценности и добродетели. „Тая благост спрямо живота обикновено е сигурен признак за вътрешно богатство“, но Ран Босилек е осмиващ, гневен, безпощаден към несправедливостта, леността и лъжата, независимо че много от героите му, особено в ранния период на неговото литературно творчество, са от някогашния „детски свят“, незаменими класически представители на горски обитатели от „време оно“, отколешни, стари и престари познайници със стереотипни особености, далеч-далеч от нашия атомен век, от времето на космическите полети, устремени към духовните търсения на човешкото бъдеще.

Весел и удивителен разказвач на приказки, с които разсмива до сълзи или трогва дълбоко и силно детските сърца, Ран Босилек изпъква като сладкодумен и проникателен, като голям и щедър приятел на децата, като техен предан другар, внимателен, честен, четен и любим детски писател и не по-малко прекрасен човек.

„И както великите идеи се раждат винаги дълбоко в сърцата, така и писателската щедрост навеки печели хорските сърца.“ Разказвач с голямо майсторство и тънък усет, Ран Босилек обичат всички деца. Неговото слово, приказното или стихотворното му творчество, ръси животворен лъх в детските градини, училища, пионерски домове, летни лагери, силно и непосредствено влияе и въздейства на нашата израстваща бодра смяна — целеустремена, непримирима.

Колко неспокойно и любвеобилно е неговото сърце, говори и следното. По случай смъртта на Чичо Стоян, друго ярко и любимо име в българската детска художествена литература, Ран Босилек пише с любов и признателност за него като писател и човек, като по-стар

побратим, учител и другар, напълно справедливо изтъква големите му достойнства и заслуги. Но не по-малко интересно ми се струва това, че всичко, което казва заслужено за Чичо Стоян, с пълно основание, може да се отнесе най-спокойно и за самия него, тъй като ми изглежда, че делата им почти плътно се вместили, напълно „пасват“. Като говори за човека и твореца Чичо Стоян, струва ми се, че Ран Босилек в него сякаш вижда и себе си, косвено като че ли рисува автоскица, нахвърля и своя литературен автопортрет.

„... често негови другари го запитваха — пише Ран Босилек в списанието си «Детска радост» — Чичо, защо и на стари години ти си бодър и весел? Защо твоето сърце винаги е младо?

Чичо Стоян отговаряше със своята блага усмивка, която никога не го напускаше:

— Защото обичам децата. За тях живея. За тях през целия си живот аз пях. При тях е изворът на вечната младост.

И наистина, който е виждал Чичо Стояна между децата, който го е слушал, когато чете своите омайни стихове на своите малки слушатели, знае какво неземно щастие изпълняше сърцето на певеца в тия сладки минути.

Чичо Стоян притежаваше трите златни ключа, с които се отключва всяко детско сърце. Първият ключ е оная чистосърдечност, която блика във всеки ред на неговото творчество. Вторият ключ е крилатото му въображение, което дава жив образ на всичко, до което се докосва. И най-после третият ключ е светлата радост, с която са пропити всичките му творби...“

Нима който от нас е виждал и слушал Ран Босилек, не би могъл да твърди, че тия правдиво казани думи могат да се отнасят и за самия Ран Босилек. Не е ли всичко казано, мисля си, характерно и за неговото писателско дело, не изглеждат ли много близки, приличащи си както по външен образ — фигура, походка, глас, миловидност, — така и по душевно поведение — преливащи се един в други двама любими наши писатели.

Кой може да каже, но „сигурно мнозина от нас, когато се замислят за бъдещето на света, фактически мислят и за детската книга.“ Нали е казано, че децата са мечтите на човечеството. Тогава, изтъкват някои, изниква интересният и деликатен въпрос: „Какви ще бъдат децата, какво ще вземат, за да отнесат в третото хилядолетие,

зависи от нас. Тази отговорност винаги сме делили с детската литература. И винаги ще разчитаме на нея...“

Колко много в такива случаи приляга и на Ран Босилек съкровената мисъл на Аркадий Гайдар: „Имало на тоя свят знаещи, изкусни хора, които хитро се престрували на детски писатели, а всъщност подготвяли червенозвездната здрава гвардия!“

[1] „Светулка“, месечно илюстрирано списание за деца, едно от нашите най-първи списания за деца, излиза от 1904 до 1946 година, близо половин век. Редакторът му, основател и издател Георги Стоянов, начален учител и детски писател, пуска от Плевен по училищата на нашите села и градове своята „първа светулка“ и излъчва светулканията ѝ до 1917 година — до загиването му като запасен офицер в Първата световна война. От 1918 до 1946 година „осиротялата светулка“ се поема от грижливите ръце и крилатото сърце на друга неуморна „светулка“ — детския писател Александър Спасов, който от София, където е станал образцов първоначален учител, „издържал изискуемия се тогава конкурсен изпит за столичен учител“, отново започва да изпраща „светулки“ сред децата от всички български основни училища, като дванадесетина годишници — от 1920 до 1932 — в съредакторство с Елин Пелин, един от нашите най-големи писатели за малки и големи. От 1932 до 1946 година списание „Светулка“ излиза под редакторството на Александър Спасов. По някое време списание „Светулка“ се издавало от книгоиздателство „Александър Паскалев“. То издавало и детската библиотека „Слънчеви лъчи“, под редакцията на Александър Спасов. За три години — 1919–1921, колкото време излизала, били отпечатани в нея двадесет и четири номера. Това било първата наша детско-юношеска библиотека. — Б.а.

↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.